

ФАКУЛЬТЕТ „ЕКОНОМІКА ТРАНСПОРТУ”

Кафедра „Фінанси”

І.Ю. Зайцева, В.В. Масалигіна, М.О. Єрьоміна

ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ

Конспект лекцій

Частина II

Харків – 2009

Зайцева І.Ю., Масалигіна В.В., Єрьоміна М.О. Фінанси

підприємств: Конспект лекцій. – Харків: УкрДАЗТ, 2009. – Ч. 2. – 50 с.

У даному конспекті лекцій висвітлено сутність і організацію фінансів підприємств, особливості кредитування підприємств, сутність та необхідність фінансової стратегії підприємств та оцінки фінансового стану підприємств. Даний конспект лекцій може використовуватися при написанні дипломних та магістерських робіт.

Рекомендується для студентів економічних спеціальностей усіх форм навчання.

Іл. 3, табл. 11, бібліогр.: 19 назв.

Конспект лекцій розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні кафедри „Фінанси” 26 березня 2008 р., протокол №7.

Рецензент

доц. Ю.Є. Калабухін

І.Ю. Зайцева, В.В. Масалигіна, М.О. Єрьоміна

ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ

Конспект лекцій

Частина II

Відповідальний за випуск Зайцева І.Ю.

Редактор Еткало О.О.

Підписано до друку 12.06.08 р.
Формат паперу 60x84 1/16 . Папір писальний.
Умовн.-друк.арк. 3,0. Обл.-вид.арк. 3,25.
Замовлення № Тираж 300 Ціна

Видавництво УкрДАЗТу, свідоцтво ДК 2874 від. 12.06.2007 р.
Друкарня УкрДАЗТу,
61050, Харків - 50, пл. Фейєрбаха, 7

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38

УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ
ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ
Кафедра „Фінанси”

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ
з дисципліни
„ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ”
для студентів факультету економіки транспорту
усіх форм навчання
Частина II

Харків 2009

1 Конспект лекцій розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні кафедри
2 „Фінанси” 26.03. 2008 р., протокол №7

3

4

5

6 Призначений для студентів факультету економіки транспорту економічних
7 спеціальностей усіх форм навчання та відповідають робочій програмі з курсу „Фінанси
8 підприємств”.

9

10

11

12

13

14

Склали
к.е.н., доцент І.Ю. Зайцева
ст. викладач В.В. Масалигіна
асистент М.О. Єрьоміна

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

Рецензент
доц. Калабухін Ю.Є.

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

ЗМІСТ

1		
2		
	Тема 7 Кредитування підприємств	4
	Тема 8 Фінансове забезпечення відтворення основних фондів ..	9
	Тема 9 Оцінка фінансового стану підприємства	19
	Тема 10 Сутність та необхідність фінансової стратегії підприємств	31
	Тема 11 Фінансова санація та банкрутство	41
	Список літератури	49

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

ТЕМА 7 КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

29

30 7.1 Банківське кредитування.

1

3

1 7.2 Комерційне кредитування підприємств.

2 7.3 Інші форми кредитних відносин

3

4 **Основні терміни і поняття:** *банківське кредитування, порядок*
5*снадання банківського кредиту, порядок погашення кредиту,*
6*комерційний кредит, облігаційні позики, акцептний кредит,*
7*тавальний кредит, обліковий кредит, факторингові операції, лізингові*
8*операції, трастові операції.*

9

10

11 7.1 Банківське кредитування

12

13 *Кредитування* – це відповідні економічні відносини, які
14пов'язані з видачею підприємству коштів у тимчасове користування,
15на строго визначені цілі, за певну плату та на умовах повернення.

16 Принципи кредитування підприємства: терміновість,
17повернення, цільовий характер, платність, забезпечення кредиту.

18 *Загальноекономічні причини виникнення кредитних відносин:*

19

20 - товарне виробництво;

21 - рух вартості у сфері товарного обміну;

22 - необхідність забезпечення безперервного процесу відтворення;

23 - функціонування підприємств на засадах комерційного
24розрахунку.

25

26 *Специфічні причини виникнення кредитних відносин:*

27

28 - сезонний характер;

29 - розбіжність між нагромадженням і витрачанням коштів на
30підприємстві;

31 - відхилення фактичного використання оборотних коштів від їх
32нормативу.

33

34 Використовують різноманітні *форми кредитування.*

35 *За джерелами формування:* банківське кредитування, комерційне
36кредитування, державне цільове кредитування, інвестиційне
37кредитування, облігаційне кредитування, лізингове кредитування.

38 *За об'єктом кредитних відносин:* кредитування у товарній

1 формі, кредитування у грошовій формі.

2 *Кредит* – це форма позикового капіталу, яка обумовлює
3 звиникнення кредитних відносин між суб'єктами господарювання з
4 приводу надання у тимчасове користування певної вартості з метою
5 її цільового використання на умовах добровільності, платності,
6 забезпеченості для отримання економічних вигод.

7 Однією із найпоширеніших форм кредитування є банківський
8 кредит.

9 *Банківський кредит* – це економічні відносини між кредитором і
10 позичальником з приводу надання коштів суб'єкту господарювання
11 спеціалізованими кредитно - фінансовими організаціями та
12 установами на умовах терміновості, платності, матеріального
13 забезпечення. Класифікація банківського кредиту наведена в
14 таблиці 7.1.

15

16 Таблиця 7.1 - Класифікація банківського кредиту

Критерій	Ознаки
1	2
Термін використання	<i>Короткострокові кредити</i> (до 1 року). З участю короткострокового кредиту формується оборотний капітал підприємця, опосередковується поточна діяльність позичальника. Джерела повернення – поточні грошові надходження <i>Середньострокові кредити</i> (від 1 до 3 років) <i>Довгострокові кредити</i> (понад 3 років). З участю середньо- і довгострокових кредитів здійснюється відтворення основного капіталу й опосередковується інвестиційна діяльність позичальника. Джерела повернення – прибуток від впровадження заходів, що прокредитовані
Забезпечення	<i>Забезпечені</i> (ломбардні). Форми забезпечення: застава, гарантія, іпотека, страхова угода, цесія <i>Незабезпечені</i> (бланкові). Надаються при високому ступені довіри банку до позичальника
Ступінь ризику	<i>Стандартні кредити</i> – кредити, які надані позичальникам, що мають належну фінансову стійкість і надійне забезпечення <i>Кредити з підвищеним ризиком</i> – надаються банкам без забезпечення, а також клієнтам з нестійким фінансовим станом

Продовження таблиці 7.1

1	2
Метод надання	<i>Одноразові позички</i> – рішення про видачу кредиту приймається банком окремо за кожною позичкою на підставі заяви та інших документів

	<p><i>Перманентні позички</i> – надаються банком у міру виникнення у клієнтів потреби в межах розміру відкритої кредитної лінії</p> <p><i>Гарантовані позички</i> – банк надає зобов'язання надати клієнту кредит при виникненні у нього потреби у визначеному розмірі протягом обумовленого терміну</p>
Спосіб повернення	<p><i>Поступовий порядок погашення</i> (в розстрочення) – встановлюється щодо довгострокових кредитів, а також тих, які надаються відповідно до встановленої позичальником кредитної лінії</p> <p><i>Одноразовим платежем</i> – здійснюється повернення одноразових короткострокових позичок, які опосередковують поточну виробничу діяльність підприємця</p> <p><i>За вимогою кредитора</i> – стягуються, коли клієнт порушує принципи кредитування або не виконує умови кредитної угоди</p> <p><i>З регресією платежів</i> - повертають кредити, які видані під гарантію, поручительство або інше боргове зобов'язання третьої особи</p>
Строк повернення	<p><i>Строкові позички</i> надаються банком на строк, зафіксований в кредитній угоді</p> <p><i>Позички до запитання</i> надаються на невизначений строк. Клієнт зобов'язаний повернути таку позичку за першою вимогою банку</p> <p><i>Прострочені позички</i> – це позички, за якими закінчилися строки повернення, встановлені в кредитній угоді, а кошти банку не повернені</p> <p><i>Відстрочені позички</i> (пролонговані) – це позички, за якими банком перенесені строки повернення на пізніший час</p>
Характер визначення процента	<p><i>Фіксована процентна ставка</i> – застосовується за згодою сторін і притаманна стабільній економіці та короткостроковим кредитам</p> <p><i>Плаваюча процентна ставка</i> – є засобом зменшення ризику банківських витрат в умовах нестабільної економіки, значних темпах інфляції і при довгостроковому кредитуванні</p>
Спосіб сплати процента	<p><i>З виплатою процентів у міру використання позичкових коштів</i> (звичайний кредит)</p> <p><i>З виплатою процентів одночасно з одержанням позичкових коштів</i> (дисконтний кредит)</p>

Закінчення таблиці 7.1

1	2
Кількість кредиторів	<p><i>Позички надаються одним банком</i></p> <p><i>Синдіковані позички</i> (консорціальні) – надаються банківським консорціумом, в якому один із банків виконує роль менеджера,</p>

	збирає з банків-учасників необхідну для кредитування суму ресурсів, складає з позичальником кредитну угоду і надає позичку <i>Паралельні позички</i> – передбачають участь у їх наданні декількох банків, але кожний банк окремо оформляє кредит клієнту на однакових погоджених умовах
Призначення відносно суб'єктів	<i>Торговельно-промисловим підприємцям</i> <i>Сільськогосподарським підприємцям</i> <i>Міжбанківські</i> <i>Небанківським фінансово-кредитним установам</i> <i>Органам влади</i>
Призначення відносно об'єкта	<i>Іпотечний кредит</i> <i>Кредит на виробничі цілі</i> <i>Споживчий кредит</i> <i>Контокорентний кредит</i> <i>Кредити, пов'язані з вексельним обігом</i> <i>Кредити під цінні папери</i>

1

2

3 З урахуванням оцінки кредитоспроможності позичальника банк
4 приймає рішення щодо доцільності видачі кредиту та укладає з ним
5 кредитний договір.

6 *Зміст кредитного договору:*

7

8 - мета кредитування;

9 - умови, сума й порядок надання та погашення кредиту;

10 - спосіб забезпечення кредиту;

11 - права та відповідальність сторін;

12 - наглядова функція банку в процесі кредитування;

13 - відсоткова ставка.

14

15 На фінансовий стан суб'єктів господарювання суттєво
16 впливають умови погашення кредитів.

17

18

19

20 **7.2 Комерційне кредитування підприємств**

21

22 *Комерційний кредит* – це економічні, кредитні відносини, які
23 виникають між окремими суб'єктами підприємницької діяльності,

пов'язані з торговельно-посередницькими операціями. Відповідна кредитна угода між двома підприємствами. Він має переваги та недоліки.

4 *Переваги:*

5

6 - оперативність надання коштів у товарній формі;

7 - технічна нескладність оформлення угоди;

8 - надання підприємству ширших можливостей маневрування оборотними коштами;

10 - сприяння розвитку кредитного ринку.

11

12 *Недоліки:*

13

14 - обмежені можливості в часі та розмірах;

15 - наявність помітного ризику для кредитора;

16 - можливість небажаного впливу банків.

17

18 На практиці застосовуються різні *види оформлення*
19 *комерційного кредиту:*

20

21 - за відкритим рахунком;

22 - із відстрочкою платежу;

23 - у формі консигнації;

24 - із використанням векселів.

25

26 Використання звичайних та переказних векселів є одним із
27 перспективних видів цього кредитування.

28 Простий вексель – зобов'язання векселедавця сплатити за
29 векселем векселевласнику, який має право на отримання платежу.

30 Переказний вексель – наказ боржнику про сплату в зазначений
31 строк визначеної у векселі суми третій особі.

32

33

34

35 **7.3 Інші форми кредитних відносин**

36

37 У процесі господарської діяльності підприємств використовують
звінші *форми кредитування:*

- 1
- 2 - *акцептований кредит* - форма кредитування, що
звикористовується у зовнішній торгівлі і надається постачальником
4імпортеру шляхом акцепту банком трат, які виставлені експортером;
- 5 - *обліковий кредит* – надається банком векселеотримувачу
6шляхом покупки векселя до настання строку платежу;
- 7 - *аваль* – форма банківської гарантії оплатити вексель у разі
8внепогашення його підприємством, яке його випустило;
- 9 - *факторингові операції* – одна з форм кредитування
10торговельних операцій, посередницькі операції зі стягнення
11спеціальною компанією або банком коштів із боржників свого
12клієнта;
- 13 - *лізинг* – різновид орендних відносин, основний вид
14підприємницької діяльності, спрямований на інвестування
15тимчасово вільних або залучених фінансових коштів у майно, яке
16передається за договором оренди юридичним або фізичним особам
17за відповідну плату в тимчасове користування;

18

19

20 **ТЕМА 8 ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ** 21 **ОСНОВНИХ ФОНДІВ**

22

23 8.1 Сутність основних фондів та їх відтворення.

24 8.2 Показники стану та ефективності використання основних
25фондів.

26 8.3 Знос і амортизація основних фондів.

27 8.4 Фінансування витрат на поліпшення основних фондів.

28

29 **Основні терміни і поняття:** *амортизація, амортизаційні*
30*відрахування, знос основних фондів, моральний знос основних фондів,*
31*основні фонди, просте відтворення основних фондів, фізичний знос*
32*основних фондів, фондовіддача основних фондів, ліквідаційна*
33*вартість основних фондів.*

34

35 **8.1 Сутність основних фондів та їх відтворення**

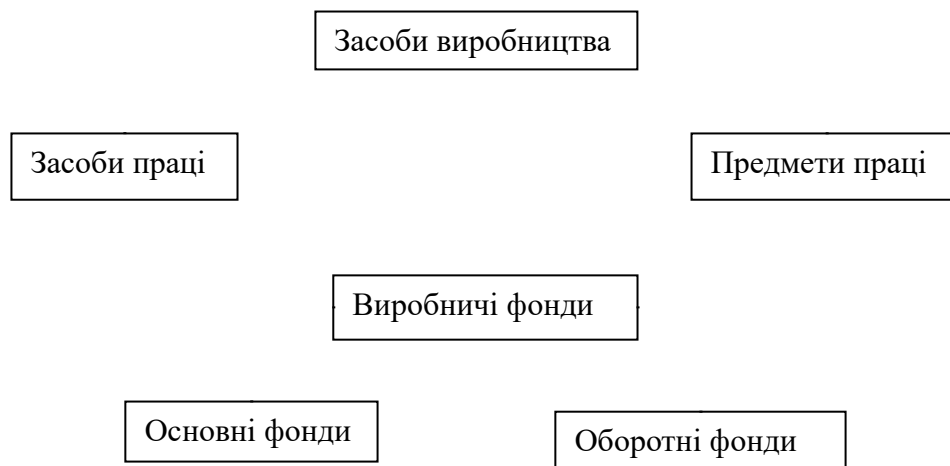
36

37 В умовах переходу до ринкових відносин одним із основних
38питань підвищення ефективності роботи підприємства є ефективно

використання основних фондів. Від вирішення цієї проблеми залежить фінансовий стан підприємства, конкурентоспроможність його продукції на ринку.

Для виробництва будь-якого виду продукції необхідна взаємодія трьох елементів: засобів праці, предметів праці та виробничої сили. Засоби праці та предмети праці у свою чергу складають засоби виробництва (рисунок 8.1).

9

10

11 Рисунок 8.1 – Складові основних фондів виробництва

12

13

14 *Основні фонди* – це та частина фондів, яка бере участь у
15 виробництві досить тривалий час, при цьому не змінює свою
16 натуральну форму та їх вартість переноситься на вироблену
17 продукцію поступово, по мірі їх використання.

18 У свою чергу основні фонди підрозділяються на виробничі та
19 невиробничі.

20 *Основні засоби* — це основні фонди у грошовому виразі.

21

22

23

24

25 *До основних фондів не належать:*

26

27 1) предмети терміном служби меншим за один рік незалежно від
28 їхньої вартості;

1 2) предмети вартістю до 600 грн за одиницю (за ціною
2 придбання) незалежно від терміну служби. Гранична вартість
3 предметів, що не належать до основних фондів, може змінюватися
4 Міністерством фінансів України;

5 3) спеціальні інструменти і спеціальні пристосування для
6 підприємств серійного і масового виробництва певних виробів для
7 виконання індивідуальних замовлень незалежно від їхньої вартості;

8 4) спеціальний одяг, спеціальне взуття, а також постільні речі
9 незалежно від їхньої вартості і терміну служби;

10 5) формений одяг, призначений для видачі працівникам
11 підприємства, незалежно від вартості і терміну служби.

12
13 Перелічені вище малоцінні необоротні матеріальні активи
14 відносять до основних фондів у тому разі, коли суб'єкти
15 господарювання вибрали метод нарахування амортизації основних
16 фондів, передбачений податковим законодавством. Згідно з
17 податковим законодавством щодо нарахування амортизації основні
18 фонди поділяються на виробничі та невиробничі.

19 *Виробничі основні фонди* є частиною основних засобів, яка бере
20 участь у процесі виробництва тривалий час, зберігаючи при цьому
21 натуральну форму. Вартість основних виробничих фондів
22 переноситься на вироблений продукт поступово, частинами, у міру
23 використання. Основні виробничі фонди поновлюються через
24 капітальні інвестиції.

25 *Невиробничі основні фонди* — це житлові будинки та інші
26 об'єкти соціально-культурного й побутового обслуговування, які не
27 використовуються в господарській діяльності, але знаходяться на
28 балансі підприємства. Невиробничі основні фонди, на відміну від
29 виробничих, не беруть участі в процесі виробництва і не переносять
30 своєї вартості на вироблений продукт та відтворюються тільки за
31 рахунок прибутку підприємства.

32 *Відтворення основних фондів* — це процес безперервного їх
33 поновлення. Розрізняють просте та розширене відтворення. При
34 простому відтворенні основних засобів здійснюється заміна окремих
35 зношених частин основних засобів або заміна старого устаткування
36 на аналогічне (відновлюється попередня виробнича потужність).

37 Розширене відтворення передбачає кількісне та якісне
38 збільшення діючих основних фондів або придбання нових основних

1 фондів, які забезпечують вищий рівень продуктивності устаткування.

2

3 *Характерні ознаки основних фондів у процесі їх відтворення:*

4

5 1) основні фонди поступово переносять свою вартість на
6 вироблену продукцію;

7 2) у процесі відтворення основних засобів одночасно
8 відбувається рух їхньої споживчої вартості;

9 3) за допомогою амортизаційних відрахувань здійснюється
10 нагромадження в грошовій формі частково перенесеної вартості
11 основних засобів на готову продукцію;

12 4) основні засоби поновлюються в натуральній формі протягом
13 тривалого часу.

14

15 Основні фонди вважаються джерелом формування майна
16 підприємства. Джерелами формування усіх виробничих та
17 невиробничих фондів можуть бути:

18

19 - грошові та матеріальні внески засновників;

20 - прибутки, отримані від усіх видів господарської діяльності;

21 - прибутки від цінних паперів;

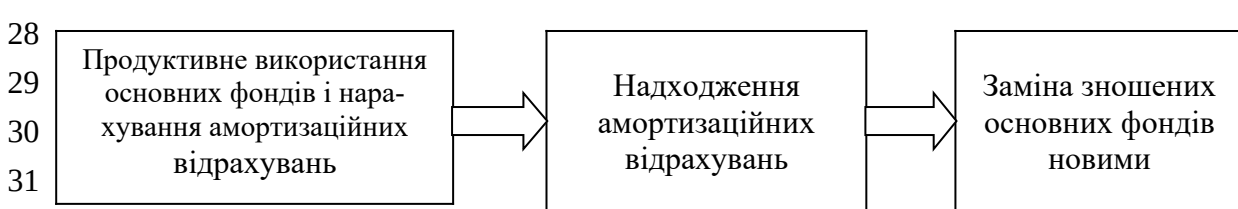
22 - кредити банків та інших установ;

23 - капітальні вкладення та дотації із бюджету.

24

25 Під час діяльності суб'єктів господарювання оборот основних
26 виробничих фондів проходить три стадії (рисунок 8.2).

27

33

34 Рисунок 8.2 - Оборот основних виробничих фондів на підприємстві

35

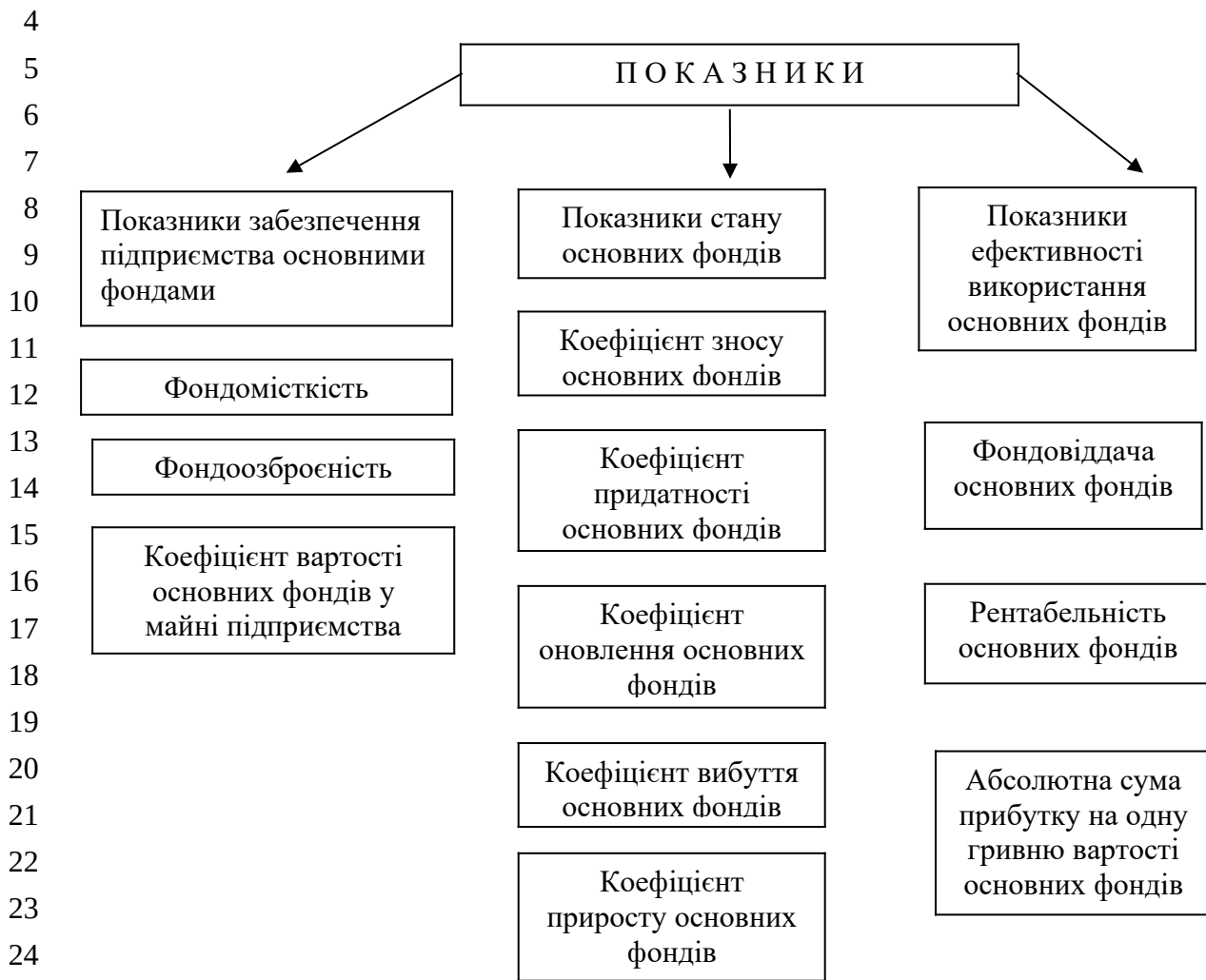
36 **8.2 Показники стану та ефективності використання** 37 **основних засобів**

38

39 Для забезпечення відтворення основних засобів важливе

1

13значення має вивчення їхнього стану та використання. Стан і
 2використання основних фондів можливо оцінити за значеннями
 3показників, які можна об'єднати в три групи (рисунок 8.3).

26 Рисунок 8.3 – Показники забезпечення, стану та ефективності
 27 використання основних фондів

28

29

30 Фондомісткість, фондоозброєність та коефіцієнт реальної
 31 вартості основних виробничих фондів у майні підприємства – це
 32 показники, які характеризують забезпеченість підприємства
 33 основними фондами (таблиця 8.1).

34

35 Таблиця 8.1 - Показники, які характеризують забезпеченість
 36 підприємства основними засобами.

Визначення показника	Формула	Примітки
1	2	3

<p><i>Фондомісткість</i> розраховується як величина, обернена до фондovіддачі. Цей показник дає можливість визначити вартість основних фондів на одну гривню виробленої продукції і характеризує забезпеченість підприємства основними фондами</p>	$\Phi_M = \Phi_K / B_n$	<p>Φ_K – балансова вартість основних фондів; B_n – вартість виробленої продукції за звітний період. За нормальних умов фондovіддача повинна мати тенденцію до збільшення, а фондомісткість – до зменшення</p>
<p><i>Фондоозброєність</i> показує кількість основних фондів у грошовому виразі, що припадає на одного працівника</p>	$\Phi_{O3} = \Phi_K / Ч$	<p>Φ_K – балансова вартість основних засобів на кінець звітного періоду; $Ч$ – середньооблікова чисельність працівників</p>
<p><i>Коефіцієнт реальної вартості</i> відображає питому вагу залишкової вартості основних фондів у загальній вартості майна підприємства</p>	$K_{PB} = \Phi_3 / M$	<p>Φ_3 – залишкова вартість основних фондів; M – вартість майна підприємства. Якщо значення коефіцієнта реальної вартості спадає до критичної величини (0,2—0,3), то реальний виробничий потенціал підприємства вважається низьким і необхідно шукати кошти для виправлення становища</p>
<p><i>Коефіцієнт зносу</i> характеризує рівень зносу основних засобів</p>	$K_3 = Z_o / \Phi_K$	<p>Z_o – сума зносу основних засобів; Φ_K – балансова вартість основних засобів на кінець звітного періоду</p>
<p><i>Коефіцієнт придатності</i> показує, яка частина основних фондів придатна для експлуатації в процесі господарської діяльності</p>	$K_{II} = 1 - K_3$ <p>або</p> $K_{II} = 100\% - K_3$	<p>K_3 – коефіцієнт зносу основних фондів</p>

Закінчення таблиці 8.1

1	2	3
<p><i>Коефіцієнт оновлення</i> основних засобів характеризує інтенсивність введення в дію</p>	$K_o = \Phi_o / \Phi_K ;$	<p>Φ_o – вартість уведених основних фондів за звітний період; Φ_K – балансова вартість</p>

нових основних фондів		основних фондів на кінець звітного періоду
<i>Коефіцієнт вибуття</i> показує інтенсивність вибуття основних засобів, тобто рівень вибуття тих основних фондів, які або морально застаріли, або зношені і непридатні для подальшого використання	$K_B = \Phi_y / \Phi_k$	Φ_y – вартість виведених основних фондів за звітний період; Φ_k – балансова вартість основних фондів на кінець звітного періоду
<i>Коефіцієнт приросту основних засобів</i> використовується для виявлення ситуації, коли вартість уведених у дію основних фондів перевищує вартість основних фондів, що вибули	$K_p = (\Phi_o - \Phi_y) / \Phi_k$	Φ_o – вартість уведених основних фондів за звітний період; Φ_y – вартість виведених основних фондів за звітний період; Φ_k – балансова вартість основних фондів на кінець звітного періоду

1
2 Фондовіддача, рентабельність основних фондів, сума прибутку
зна одну гривню основних фондів – це показники, які характеризують
4 ефективність використання основних фондів (таблиця 8.2).

5
6 Таблиця 8.2 - Показники, які характеризують ефективність
7 використання основних фондів

Визначення показника	Формула	Примітки
<i>Фондовіддача</i> – це показник, який характеризує ефективність використання основних фондів. Відображає суму виробленої продукції на одну гривню основних засобів	$\Phi_B = B_p / \Phi_k$	B_p – вартість виробленої продукції за звітний період; Φ_k – балансова вартість основних фондів на кінець звітного періоду
<i>Рентабельність</i> – це відносний показник ефективності використання основних фондів	$R_\phi = \Pi_3 / \Phi_k * 100\%$	Π_3 – загальний прибуток за звітний період; Φ_k – балансова вартість основних фондів на кінець звітного періоду

8 Абсолютним показником ефективності використання основних
9 фондів є сума прибутку на одну гривню основних засобів.

10

11

1

1 **8.3 Знос і амортизація основних засобів**

2

3 *Знос об'єкта* — це сума амортизації з початку його корисного
4використання.

5 Існують два *види зносу основних фондів* — фізичний і
6моральний.

7 *Фізичний знос* — це поступова втрата основними фондами
8споживчої вартості в процесі експлуатації, тобто матеріальний знос
9їхніх окремих елементів. Фізичний знос залежить від умов
10використання основних фондів. Розрізняють повний і частковий знос
11основних фондів.

12 *Повний знос* передбачає повну заміну зношених основних
13фондів через нове капітальне будівництво або придбання нових
14основних фондів.

15 *Частковий знос* компенсується за рахунок капітального ремонту
16основних фондів.

17 *Моральний знос* — це знос основних фондів унаслідок створення
18нових, більш прогресивних і економічно ефективних машин та
19устаткування.

20 Несвоєчасна заміна морально застарілих основних фондів
21призводить до зниження собівартості продукції.

22 Сума нарахованого зносу характеризує стан основних фондів.
23Відрахуванням з первісної (відновлюваної) вартості основних фондів
24суми зносу визначають *залишкову вартість* основних фондів.

25

$$26 \quad Z_{\text{в}} = [B(100 - I)]:100,$$

27

28де *B* – відновлювальна (первісна) вартість основних фондів;

29 *I* – рівень зносу основних фондів, %.

30

31 Сума нарахованої амортизації береться за вартістю фізичного
32зносу.

33

34

35 *Амортизація* — це систематичний розподіл вартості основних
36фондів протягом строку їх корисного використання (експлуатації).
37Вартість, яка амортизується, — це первісна або переоцінена вартість
38основних фондів за вирахуванням їхньої ліквідаційної вартості.

1 Амортизаційні відрахування відправляють на рахунок
2 амортизаційного фонду. Кошти з амортизаційного фонду можуть
3 збути витрачені:

- 4
5 - на придбання основних фондів та нематеріальних активів;
6 - здійснення всіх видів ремонту, реконструкції та модернізації
7 основних фондів.

8
9 Суми амортизаційних відрахувань звітного періоду
10 визначаються за формулою

11
12
$$A = B_a N / 100,$$

13
14 де B_a – балансова вартість відповідної групи основних фондів на
15 початок звітного періоду, грн;
16 N – норма амортизаційних відрахувань до балансової вартості
17 кожної з груп основних фондів, %.

18
19 Для обчислення амортизаційних відрахувань з метою
20 визначення оподаткованого прибутку основні фонди поділяють на
21 групи:

- 22
23 група 1 – будівлі, споруди, їхні структурні компоненти,
24 передавальні пристрої, у тому числі житлові будинки та їх частини;
25 група 2 – автомобільний транспорт та вузли (запасні частини) до
26 нього; меблі; побутові електронні, оптичні, електромеханічні
27 прилади, інструменти та офісне обладнання;
28 група 3 – інші основні фонди, не включені до груп 1, 2, 4;
29 група 4 – електронно-обчислювальні машини, інші машини для
30 автоматичного оброблення інформації, їх програмне забезпечення,
31 пов'язані з ними засоби зчитування або друку інформації, інші
32 інформаційні системи, телефони (у тому числі стільникові),
33 мікрофони і рації, вартість яких перевищує вартість малоцінних
34 товарів (предметів).

35 Згідно із Законом України про оподаткування прибутку від
36 22.05.97 р. №283/97-ВР із змінами та доповненнями станом на
37 1.03.2004 р. норми амортизації встановлюються у відсотках до
38 балансової вартості кожної групи основних фондів на початок

звітнього періоду в таких розмірах:

2

Група	На календарний рік	На квартал
1	8%	2%
2	40%	10%
3	24%	6%
4	60%	15%

3

4 *Балансова вартість* груп основних фондів на початок звітнього
5 періоду розраховується за формулою

6

7

$$B_a = B_z + \Pi_a - V_a - A_a,$$

8

9 де B_z – балансова вартість групи основних фондів на початок
10 періоду, що передував звітньому;

11 Π_a – сума витрат, понесених на придбання основних фондів,
12 здійснення капітального ремонту, реконструкцію та інші
13 поліпшення основних фондів протягом періоду, що
14 передував звітньому;

15 V_a – вартість виведеної з експлуатації відповідної групи
16 основних фондів протягом періоду, що передував звітньому;

17 A_a – сума амортизаційних відрахувань, нарахованих у період, що
18 передував звітньому.

19

20 Відповідно до П(С)БО №7 амортизацію основних фондів (крім
21 інших необоротних активів) нараховують, застосовуючи такі
22 методи:

23

24 1) *прямолінійний метод*;

25 2) *метод зменшення залишкової вартості*;

26 3) *метод прискореного зменшення залишкової вартості об'єкта*;

27 4) *кумулятивний метод*;

28 5) *виробничий*.

29

30 **8.4 Фінансування витрат на поліпшення основних фондів**

31

32 Основні фонди в процесі експлуатації зазнають фізичного зносу
33 і втрачають свої експлуатаційні якості. У зв'язку з цим вони

1

1 потребують своєчасного ремонту.

2 Фінансування капітального ремонту на підприємстві
3 здійснюється згідно з планом капітального ремонту. План складають
4 на підставі кошторисно-фінансових розрахунків з урахуванням
5 чинних норм, цін, тарифів. Затверджує план керівник підприємства.
6 Порядок фінансування капітального ремонту залежить від способу
7 його проведення.

8 Витрати на капітальний ремонт орендованих основних фондів
9 обумовлено договором оренди. Коли умовами договору
10 передбачено, що всі витрати на ремонт орендованих основних
11 фондів провадяться за рахунок коштів орендаря, то в суму орендної
12 плати не включають відрахування на капітальний ремонт основних
13 фондів.

14 Ремонт основних невиробничих фондів оплачується з прибутку,
15 що залишається в розпорядженні підприємства, а також інших
16 джерел, за рахунок яких фінансується поточне утримання цих
17 основних фондів.

18

19

20 **ТЕМА 9 ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ** 21 **ПІДПРИЄМСТВА**

22

23 9.1 Фінансовий стан підприємства, методи його оцінки.

24 9.2 Інформаційне забезпечення оцінки фінансового стану
25 підприємства.

26 9.3 Показники оцінки фінансового стану підприємства.

27

28 **Основні терміни і поняття:** *аналіз фінансового стану,*
29 *ліквідність підприємства, методи фінансового аналізу,*
30 *латоспроможність підприємства, прибутковість підприємства,*
31 *прийоми фінансового аналізу, фінансова звітність, фінансовий*
32 *аналіз, рентабельність, прогноз фінансового оздоровлення,*
33 *зовнішній аналіз, внутрішній аналіз.*

34

35 **9.1 Фінансовий стан підприємства, методи його оцінки**

36

37 У сучасних умовах в Україні особливого значення набуває
38 своєчасна та об'єктивна оцінка фінансового стану підприємств

1 різноманітних форм власності, оскільки жодний власник не повинен
2 нехтувати потенційними можливостями збільшення прибутку фірми,
3 які можна виявити тільки своєчасно й об'єктивно проаналізувавши
4 фінансовий стан підприємств.

5 *Фінансовий стан підприємства* — це комплексне поняття, яке є
6 результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин
7 підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських
8 факторів і характеризується системою моделей, методів і показників,
9 які відбивають наявність, розміщення і використання фінансових
10 ресурсів.

11 Фінансовий стан підприємства безпосередньо залежить від
12 результатів усіх видів його діяльності та є найважливішою його
13 характеристикою.

14 Метою оцінки фінансового стану підприємства є пошук резервів
15 підвищення рентабельності виробництва.

16 Основними напрямками фінансового аналізу є обґрунтування та
17 інформаційне забезпечення прийняття підприємством адекватних
18 рішень за такими трьома основними видами його діяльності:
19 операційна діяльність; фінансова діяльність; інвестиційна діяльність.

20 Фінансовий стан підприємства треба систематично і всебічно
21 оцінювати з використанням різних методів, прийомів та методик
22 аналізу для набуття можливості дати критичну оцінку фінансових
23 результатів діяльності підприємства як у статистиці за певний період,
24 так і в динаміці — за кілька періодів, та дасть змогу визначити
25 способи ефективнішого використання фінансових ресурсів, їх
26 раціонального розміщення.

27 *Основними завданнями аналізу фінансового стану є:*

28

29 - дослідження рентабельності та фінансової стійкості
30 підприємства;

31 - дослідження ефективності використання майна (капіталу)
32 підприємства, забезпечення підприємства власними оборотними
33 коштами;

34

35 - об'єктивна оцінка динаміки та стану ліквідності, плато-
36 спроможності, фінансової стійкості підприємства;

37 - оцінка становища суб'єкта господарювання на фінансовому
38 ринку та кількісна оцінка його конкурентоспроможності;

1 - аналіз ділової активності підприємства та його становища на ринку цінних паперів;

3 - визначення ефективності використання фінансових ресурсів.

4

5 Кредитори та інвестори аналізують фінансовий стан підприємств, щоб мінімізувати свої ризики за позичками та внесками, а також для обов'язкового диференціювання відсоткових ставок.

9 *Аналіз фінансового стану* – це частина загального аналізу господарської діяльності підприємства, який складається з двох взаємозв'язаних розділів: фінансового та управлінського аналізу.

12 Існують кілька видів фінансового аналізу.

13 *Зовнішній аналіз* здійснюють аналітики, котрі є сторонніми щодо підприємства особами. Через це такий аналіз є більш формалізованим і загальним. Зовнішній фінансовий аналіз складається з аналізу:

17

18 1) показників прибутку;

19 2) показників рентабельності;

20 3) фінансового стану, ринкової стійкості, ліквідності балансу, платоспроможності підприємства;

22 4) ефективності використання позичкового капіталу;

23 5) економічної діагностики фінансового стану підприємства і рейтингової оцінки елементів.

25

26 Фінансовий аналіз за даними фінансової звітності називається *класичним*.

28 *Внутрішній фінансовий аналіз* складається з аналізу:

29

30 1) майна (капіталу) підприємства та впливу його використання на фінансовий стан підприємства;

32 2) фінансової стійкості та стабільності підприємства;

33 3) ділової активності підприємства;

34

35 4) динаміки прибутку та рентабельності підприємства і факторів, що на них впливають;

37 5) кредитоспроможності підприємства;

38 6) ефективності використання власних та залучених фінансових

ресурсів;

2 7) ліквідності та платоспроможності підприємства;

3 8) самоокупності підприємства;

4 9) комплексної оцінки фінансового стану підприємства.

5

6 Цей аналіз здійснюється аналітиками підприємства і ґрунтується
7 на широкій інформаційній базі, включаючи й оперативні дані.
8 Предметом фінансового аналізу підприємства є його фінансові
9 ресурси, їх формування та використання.

10 В залежності від мети проведення, фінансовий аналіз можливо
11 розподілити:

12

13 - на *попередній* – це фінансовий аналіз, пов'язаний з вивченням
14 умов фінансової діяльності підприємства в цілому чи здійсненням
15 окремих фінансових операцій;

16 - *поточний* (чи оперативний) – це фінансовий аналіз, який
17 провадиться в процесі поточної фінансової діяльності з метою
18 впливу на результати фінансової діяльності;

19 - *прогнозний* - це фінансовий аналіз, який здійснюється
20 підприємством за прогнозними або очікуваними даними, які
21 порівнюють з даними відповідного звітного періоду.

22

23 Традиційна практика аналізу фінансового стану підприємства
24 створила певні прийоми і методи його здійснення. *Метод*
25 *фінансового аналізу* — це комплекс науково-методичних
26 інструментів та принципів дослідження фінансового стану
27 підприємства.

28

29

30

31

32

33

34

35 **9.2 Інформаційне забезпечення оцінки фінансового стану** 36 **підприємства**

37

38 Інформаційна база для оцінювання фінансового стану

1 підприємства:

- 2
- 3 - баланс (форма № 1);
- 4 - звіт про фінансові результати (форма № 2);
- 5 - звіт про рух коштів (форма № 3);
- 6 - звіт про власний капітал (форма № 4);
- 7 - примітки до звітів з показниками та поясненнями, що
- 8 забезпечують деталізацію та обґрунтованість статей фінансових
- 9 звітів;
- 10 - статистична звітність та оперативні дані.

11

12 Інші звіти (звернення ради директорів до акціонерів, звіт

13 керівництва компанії, звіт аудитора тощо), які включено до звітності

14 підприємства, не є фінансовою звітністю.

15 Вихідними даними для проведення оцінки фінансового стану

16 підприємства є його бухгалтерський баланс, який складається з

17 активу та пасиву і свідчить про те, як на певний час розподілено

18 активи та пасиви і як саме здійснюється фінансування активів.

19 Усі показники бухгалтерського балансу та звітності

20 взаємопов'язані. Їх цінність для своєчасної та якісної оцінки

21 фінансового стану підприємства залежить від їхньої вірогідності й

22 дати складання звіту.

23

24 З погляду фінансового аналізу є три основні вимоги до

25 бухгалтерської звітності. Вона повинна уможливлувати:

- 26
- 27 - оцінку динаміки та перспектив одержання прибутку
- 28 підприємством;
- 29 - оцінку наявних у підприємства фінансових ресурсів та
- 30 ефективності їх використання;
- 31 - прийняття обґрунтованих управлінських рішень у сфері
- 32 фінансів для здійснення інвестиційної політики.

33

34

35 *Фінансовий аналіз* — це спосіб оцінювання і прогнозування

36 фінансового стану підприємства на підставі його бухгалтерської та

37 фінансової звітності й оперативних даних.

38 Звіт про фінансові результати відбиває ефективність (або

1 неефективність) діяльності підприємства за певний період. У звіті
2 про фінансові результати наводяться дані про дохід (виручку) від
3 реалізації продукції; інші операційні доходи; фінансові результати
4 від операційної діяльності (прибуток чи збиток); дохід від участі в
5 капіталі фінансові та інші доходи; фінансові результати від
6 звичайної діяльності до оподаткування (прибуток чи збиток);
7 фінансові результати від звичайної діяльності після оподаткування
8 (прибуток чи збиток); надзвичайні доходи чи витрати; чистий
9 прибуток чи збиток.

10 Фінансова звітність підприємств містить також іншу інформацію
11 щодо стану фінансів підприємств.

12 Загальні вимоги до фінансової звітності викладено в положенні
13 (стандарті) бухгалтерського обліку 1 (далі – П(С)БО 1), затвердженому
14 Наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 р. № 87. Це
15 положення визначає:

16

17 - мету фінансових звітів;

18 - їх склад;

19 - звітний період;

20 - якісні характеристики та принципи, котрими слід керуватися
21 під час складання фінансових звітів;

22 - вимоги до розкриття інформації у фінансових звітах.

23

24 П(С)БО 1 треба застосовувати під час підготовки і надання
25 фінансових звітів підприємствами, організаціями, установами та
26 іншими юридичними особами усіх форм власності (крім банків і
27 бюджетних установ).

28 Фінансову звітність визначено П(С)БО 1 як бухгалтерську
29 звітність, яка відображає фінансовий стан підприємства і результати
30 його діяльності за звітний період.

31 Метою фінансової звітності є забезпечення загальних
32 інформаційних потреб широкого кола користувачів, які
33 покладаються на неї як на головне джерело фінансової інформації
34 під час прийняття економічних рішень (таблиця 9.1).

35 Таблиця 9.1 – Інформаційні потреби основних користувачів

36 фінансових звітів

Користувачі звітності	Інформаційні потреби
-----------------------	----------------------

Інвестори, власники	Придбання, продаж та володіння цінними паперами. Участь у капіталі підприємства. Оцінка якості керування. Визначення суми дивідендів
Керівники підприємства	Регулювання фінансово-господарської діяльності підприємства
Банки, постачальники та інші кредитори	Забезпечення зобов'язань підприємства. Оцінка здатності підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання, його кредитоспроможність
Замовники	Оцінка здатності підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання
Працівники підприємства	Оцінка здатності підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання. Забезпечення зобов'язань підприємства перед працівниками
Органи державного управління	Формування макроекономічних показників

1

2

3 Принципи складання фінансової звітності: автономності
4 підприємства; безперервності діяльності підприємства;
5 періодичності; нарахування; відповідності; послідовності; обачності;
6 єдиного грошового вимірника.

7

8

9 **9.3 Показники оцінки фінансового стану підприємства**

10

11 Фінансовий стан підприємства відбиває його виробничо-
12 господарську діяльність. Тому оцінку фінансового стану можна
13 об'єктивно здійснити за допомогою комплексу показників, що
14 детально і всебічно характеризують фінансовий стан підприємства
15 (таблиця 9.2).

16

17

18

19

20 Таблиця 9.2 – Класифікація та порядок розрахунку основних
21 показників оцінки майнового стану підприємств

Показник	Порядок розрахунку або джерело одержання вихідних даних
----------	---

1

Сума господарських коштів, які є в розпорядженні підприємства	Результат нетто - балансу
Питома вага активної частини основних засобів	$\frac{\text{Вартість активної частини основних засобів}}{\text{Вартість основних засобів}}$
Коефіцієнт зносу основних засобів	$\frac{\text{Знос}}{\text{Вартість основних засобів за балансом}}$
Коефіцієнт оновлення основних засобів	$\frac{\text{Балансова вартість основних засобів, які надійшли за період, що аналізується}}{\text{Балансова вартість основних засобів на кінець періоду, що аналізується}}$
Коефіцієнт вибуття основних засобів	$\frac{\text{Балансова вартість основних засобів, які вибули в період, що аналізується}}{\text{Балансова вартість основних засобів на початок періоду}}$

1

2 Оцінка комплексу перелічених показників дає змогу визначити, знаскільки ефективно використовується майно підприємства.

4 При цьому економічна доцільність функціонування будь-якого підприємства, результативність його фінансової діяльності багато в чому оцінюється станом формування та використання прибутку.

7 *Прибуток (збиток)* – це сума одержаних від операційної діяльності, 8 від звичайної діяльності та від надзвичайних подій результатів.

9 Удосконалення фінансової діяльності підприємства, підвищення 10 його прибутковості потребують систематичної оцінки в динаміці 11 формування та використання чистого прибутку підприємства, аналізу 12 основних факторів, які впливають на формування чистого прибутку.

13 Дані такого аналізу використовуються для пошуку резервів 14 зростання прибутку (таблиця 9.3).

15 Аналіз комплексу показників, наведених у таблиці 9.3 дає 16 можливість оцінити прибутковість підприємства за основними її 17 складовими і визначити можливі резерви її підвищення.

18 *Ліквідність підприємства* – це його здатність швидко продати 19 активи й одержати гроші для оплати своїх зобов'язань. Аналізуючи 20 ліквідність, доцільно оцінити не тільки поточні суми ліквідних 21 активів, а й майбутні зміни ліквідності (таблиця 9.4).

22 Таблиця 9.3 – Класифікація та порядок розрахунку показників 23 прибутковості підприємства

Показник	Порядок розрахунку або джерело одержання вихідних даних
----------	---

Прибутковість інвестицій у звичайній акції	$\frac{\text{Прибуток від звичайної діяльності після оплати податків та дивідендів на привілейовані акції}}{\text{Зобов'язання перед акціонерами – Загальна вартість акцій}} \times 100\%$
Прибутковість інвестицій у фірму	$\frac{\text{Прибуток від звичайної діяльності після сплати податків}}{\text{Інвестиції}} \times 100\%$
Головний показник прибутковості	$\frac{\text{Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування}}{\text{Усього активів – Нематеріальні активи}}$
Прибутковість активів	$\frac{\text{Прибуток від звичайної діяльності після сплати податків та дивідендів на привілейовані акції}}{\text{Усього активів – Нематеріальні активи}} \times 100\%$
Оборотність матеріальних активів	$\frac{\text{Обсяг реалізації}}{\text{Матеріальні активи}}$
Прибутковість реалізації	$\frac{\text{Чистий прибуток від реалізації продукції, товарів}}{\text{Обсяг реалізації}} \times 100\%$

1
2
3 Таблиця 9.4 - Класифікація та порядок розрахунку показників оцінки
4 ліквідності, платоспроможності та кредитоспроможності
5 підприємства

Показник	Порядок розрахунку або джерело одержання вихідних даних
1	2
Величина власних оборотних коштів (капітал, що функціонує)	Власний капітал + Довгострокові зобов'язання - - Основні засоби та вкладення, або Поточні активи - Поточні зобов'язання
Маневреність власних оборотних коштів	$\frac{\text{Грошові засоби}}{\text{Капітал, що функціонує}}$
Коефіцієнт покриття поточний	$\frac{\text{Поточні активи}}{\text{Поточні зобов'язання}}$
Коефіцієнт покриття загальний	$\frac{\text{Кошти та їх еквіваленти} + \text{Дебіторська заборгованість}}{\text{Короткострокові позикові кошти}}$
Коефіцієнт швидкої ліквідності	$\frac{\text{Кошти та їх еквіваленти}}{\text{Поточні зобов'язання}}$
Коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності)	$\frac{\text{Кошти}}{\text{Поточні зобов'язання}}$
Частка оборотних коштів у активах	$\frac{\text{Поточні активи}}{\text{Усього господарських засобів (нетто)}}$
Частка виробничих запасів у поточних активах	$\frac{\text{Запаси та витрати}}{\text{Поточні активи}}$

Закінчення таблиці 9.4

1	2
Частка власних оборотних коштів у покритті запасів	$\frac{\text{Власні оборотні кошти}}{\text{Запаси та витрати}}$
Коефіцієнт покриття	$\frac{\text{Стабільні джерела покриття}}{\text{Запаси та витрати}}$

запасів	Запаси та витрати
Коефіцієнт критичної оцінки	$\frac{\text{Кошти} + \text{Ринкові цінні папери} + \text{Дебіторська заборгованість}}{\text{Поточні пасиви}}$
Період інкасації дебіторської заборгованості	$\frac{\text{Дебіторська заборгованість}}{\text{Продаж у кредит: Кількість днів у періоді}}$
Тривалість кредиторської заборгованості	$\frac{\text{Кредиторська заборгованість}}{\text{Закупівлі: Кількість днів у періоді}}$
Співвідношення довгострокових зобов'язань кредиторам та довгострокових джерел фінансування (коефіцієнт довгострокових зобов'язань)	$\frac{\text{Довгострокові пасиви}}{\text{Зобов'язання перед акціонерами} + \text{Довгострокові пасиви}}$
Коефіцієнт поточної заборгованості акціонерам	$\frac{\text{Поточні пасиви}}{\text{Зобов'язання перед акціонерами}}$
Співвідношення грошових потоків та заборгованості кредиторам	$\frac{\text{Вхідні грошові потоки}}{\text{Усі пасиви}}$
Співвідношення вхідних грошових потоків та довгострокових зобов'язань кредиторам	$\frac{\text{Вхідні грошові потоки}}{\text{Довгострокові пасиви}}$
Коефіцієнт автономії (незалежності)	$\frac{\text{Власні кошти}}{\text{Майно підприємства}}$
Коефіцієнт співвідношення позичкових та власних коштів	$\frac{\text{Позичкові кошти}}{\text{Власні кошти}}$
Співвідношення нерозподіленого прибутку до всієї суми активів	$\frac{\text{Нерозподілений прибуток}}{\text{Уся сума активів}}$
Оборотність матеріальних запасів	$\frac{\text{Реалізація}}{\text{Матеріальні запаси}}$

1

2

3 Аналіз усього комплексу оцінених показників доцільно
4 доповнювати докладною оцінкою кредитоспроможності підприємства.

5 *Кредитоспроможність підприємства* – це наявність у нього
6 фінансових можливостей одержання кредиту та повернення його в
7 належний термін.

8

9 Перед наданням кредиту банк аналізує рівень ризиків, що він
10 готовий взяти на себе, та розмір наданого кредиту за такими
11 параметрами: репутація позичальника; можливість позичальника
12 виробляти конкурентоспроможну продукцію; дохідність; цілі

1

використання кредиту; суми кредиту; норму прибутку на вкладені кошти. Цей аналіз робиться одночасно з оцінкою ліквідності.

Залежно від ступеня ліквідності, тобто швидкості їх перетворення на кошти, активи підприємства підрозділяють на такі групи:

A_1 – найважливіші активи (усі кошти підприємства та короткострокові фінансові вкладення);

A_2 – активи, що легко реалізуються (дебіторська заборгованість та інші легко реалізовані активи);

A_3 – активи, що повільно реалізуються (запаси та витрати підрозділу балансу, за винятком довгострокових фінансових вкладень, малоцінних та швидкозношуваних предметів, готової продукції, а також витрат майбутніх періодів);

A_4 – активи, що важко реалізувати (основні активи, нематеріальні активи, незавершені капітальні вкладення, обладнання, устаткування).

Пасиви балансу:

Π_1 – найтерміновіші пасиви (кредиторська заборгованість та ін.);

Π_2 – короткострокові пасиви (короткострокові кредити банку та позичкові кошти);

Π_3 – довгострокові пасиви (довгострокові кредити банку та позичкові кошти);

Π_4 – постійні пасиви (власні кошти).

Баланс вважається ліквідним, якщо: $A_1 \geq \Pi_1$;

$A_2 \geq \Pi_2$;

$A_3 \geq \Pi_3$;

$A_4 \leq \Pi_4$.

Обов'язковою і важливою складовою фінансового аналізу має бути оцінка показників рентабельності підприємства.

Оцінка фінансової стійкості – це об'єктивний аналіз величини структури активів і пасивів підприємства.

1 Оцінку фінансової стійкості підприємства доцільно здійснювати
2 поетапно, на підставі комплексу показників.

3 Фінансову стійкість підприємства тісно пов'язано з
4 перспективною його платоспроможністю. Її аналіз дає змогу
5 визначити фінансові можливості підприємства на відповідну
6 перспективу (таблиці 9.5, 9.6).

7

8 Таблиця 9.5 - Класифікація та порядок розрахунку показників оцінки
9 фінансової стійкості та стабільності підприємства

Показник	Порядок розрахунку або джерело одержання вихідних даних
Коефіцієнт автономії (незалежності)	$\frac{\text{Власні кошти}}{\text{Майно підприємств}}$
Коефіцієнт співвідношення позичкових та власних коштів	$\frac{\text{Позичкові кошти}}{\text{Власні кошти}}$
Коефіцієнт довгострокового залучення капіталу	$\frac{\text{Довгострокові кредити} + \text{Довгострокові позички}}{\text{Власні кошти} + \text{Довгострокові кредити} + \text{Довгострокові позички}}$
Коефіцієнт маневреності власних коштів	$\frac{\text{Власні кошти} + \text{Довгострокові кредити} + \text{Довгострокові позички} - \text{Необоротні активи}}{\text{Власні кошти} + \text{Довгострокові кредити} + \text{Довгострокові позички}}$
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні підприємства	$\frac{\text{Вартість основних засобів} + \text{Сума нагромадженої амортизації}}{\text{Вартість майна підприємства за підсумком нетто-балансу}}$
Коефіцієнт концентрації власного капіталу	$\frac{\text{Власний капітал}}{\text{Активи}}$
Коефіцієнт фінансової залежності	$\frac{\text{Активи}}{\text{Власний капітал}}$
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	$\frac{\text{Залучений капітал}}{\text{Усього господарських коштів}}$
Коефіцієнт довгострокового залучення позичкових коштів	$\frac{\text{Довгострокові зобов'язання}}{\text{Довгострокові зобов'язання} + \text{Власний капітал}}$
Коефіцієнт структури залученого капіталу	$\frac{\text{Довгострокові зобов'язання}}{\text{Залучений капітал}}$
Показник заборгованості кредиторам	$\frac{\text{Заборгованість кредиторам}}{\text{Усього активів}} \times 100\%$
Показник заборгованості акціонерам	$\frac{\text{Усього заборгованості акціонерам}}{\text{Усього активів}} \times 100\%$

10 Таблиця 9.6 – Класифікація та порядок розрахунку показників оцінки рентабельності
11 підприємства

Показник	Порядок розрахунку або джерело одержання вихідної інформації
Рентабельність продажу	$\frac{\text{Чистий прибуток від операційної діяльності}}{\text{...}}$

	Виручка від реалізації
Рентабельність основної діяльності	$\frac{\text{Чистий прибуток від реалізації продукції}}{\text{Витрати на виробництво продукції}}$
Рентабельність основного капіталу	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середня величина основного капіталу}}$
Рентабельність власного капіталу	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середня величина основного капіталу}}$
Період окупності власного капіталу	$\frac{\text{Середня величина власного капіталу}}{\text{Чистий прибуток}}$
Рентабельність усього капіталу підприємства	$\frac{\text{Прибуток від звичайної діяльності}}{\text{Увесь капітал підприємства}}$
Рентабельність перманентного капіталу	$\frac{\text{Прибуток від звичайної діяльності}}{\text{Перманентний (змінний) капітал підприємства}}$

1

2

3 Отже, важливо вміти не тільки розраховувати показники
4 фінансового стану підприємств, але й правильно їх оцінювати.

5 Зіставляючи фактичні показники фінансового стану
6 підприємства з нормативними значеннями, можна зробити висновки
7 про відповідність фактичних значень оцінних показників стану
8 ліквідності, платоспроможності і фінансової стійкості нормативним
9 значенням. Тобто зробити висновки про необхідність та резерви
10 поліпшення відповідних складових оцінки фінансового стану.

11

12

13 **ТЕМА 10 СУТНІСТЬ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ФІНАНСОВОЇ** 14 **СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВ**

15

16 10.1 Фінансова стратегія підприємств.

17 10.2 Зміст та методи фінансового планування.

18 10.3 Поточний фінансовий план.

19 10.4 Зміст і значення оперативного фінансового плану.

20 10.5 Бюджетування в системі оперативного фінансового
21 планування.

22 10.6 Контролінг.

23

24 **Основні терміни і поняття:** *баланс доходів і витрат, бізнес-*
25 *планування, оперативний фінансовий план, платіжний календар,*
26 *перспективне фінансове планування, фінансова стійкість,*
27 *фінансова стратегія, поточний фінансовий план, бюджетування,*
28 *контролінг.*

1

1

2

3 **10.1 Фінансова стратегія підприємств**

4

5 Реалізація фінансової стратегії підприємства безпосередньо
6 пов'язана з його перспективним фінансовим плануванням.

7 Фінансова стратегія визначає довгострокову мету фінансової
8 діяльності підприємства, що залежить від його фінансової політики,
9 вибору найефективніших напрямів її досягнення.

10 *Завдання фінансової стратегії:*

11

12 1) визначення способів проведення успішної фінансової
13 стратегії та використання фінансових можливостей;

14 2) налагоджування перспективних фінансових взаємовідносин
15 із суб'єктами господарювання, бюджетом, банками та іншими
16 фінансовими інститутами;

17 3) фінансове забезпечення операційної та інвестиційної
18 діяльності на перспективу;

19 4) вивчення економічних та фінансових можливостей
20 імовірних конкурентів, розроблення та вжиття заходів із
21 забезпечення фінансової стійкості;

22 5) розроблення способів виходу із кризового стану та методів
23 управління за умов кризового стану підприємств.

24

25 Фінансова стратегія — це складова фінансового планування.

26 *Формування фінансової стратегії підприємства здійснюється в*
27 *такій послідовності:*

28

29 - визначення періоду реалізації стратегії;

30 - аналіз факторів зовнішнього фінансового середовища
31 діяльності підприємства;

32 - формування стратегічної мети фінансової діяльності;

33 - розроблення фінансової політики підприємства;

34

35 - розроблення системи заходів із забезпечення реалізації
36 фінансової стратегії;

37 - оцінка розробленої фінансової стратегії.

38

1 У результаті розроблення системи заходів, що забезпечують
2реалізацію фінансової стратегії, на підприємстві формуються
3«центри відповідальності», визначаються права, обов'язки і міра
4відповідальності їхніх керівників за результати реалізації фінансової
5стратегії підприємства.

6 *Фінансова стратегія підприємства забезпечує:*

- 7
- 8 - формування та ефективне використання фінансових ресурсів;
  - 9 - виявлення найефективніших напрямів інвестування та
10середження фінансових ресурсів на цих напрямках;
  - 11 - відповідність фінансових дій економічному стану та
12матеріальним можливостям підприємства;
  - 13 - визначення головної загрози з боку конкурентів, правильний
14вибір напрямів фінансових дій та маневрування для досягнення
15вирішальної переваги над конкурентами.

16

17 Вихідним етапом планування з *прогнозування основних напрямів*
18*фінансової діяльності підприємства, що здійснюється в процесі*
19*перспективного планування*. На цьому етапі визначаються завдання і
20параметри *поточного фінансового планування*. У свою чергу, база
21для розроблення *оперативних фінансових планів* формується саме на
22стадії *поточного фінансового планування*.

23 Основу перспективного фінансового планування становить
24прогнозування, яке є втіленням стратегії підприємства на ринку.

25

26 Результатом перспективного фінансового планування є
27розроблення трьох основних прогнозів:

- 28
- 29 - фінансових результатів (прибутків та збитків);
  - 30 - руху коштів (баланс грошових потоків);
  - 31 - бухгалтерського балансу підприємства.

32

33 Прогноз щодо фінансових результатів показує обсяг прибутку,
34який передбачено одержати в наступному періоді.

35 Прогноз руху коштів відображає рух грошових потоків за
36операційною, інвестиційною, фінансовою діяльністю. Він дає
37можливість визначити джерела капіталу й оцінити його
38використання в наступному періоді.

1 Прогноз балансу підприємства входить до складу директивного
2 фінансового планування. *Баланс підприємства* — це зведена
3 таблиця, в якій відображено джерела капіталу (пасив) і його
4 розміщення (актив). Бухгалтерський баланс (баланс активів і
5 пасивів) потрібний для того, щоб оцінити, в які види активів
6 спрямовуються кошти і за рахунок яких джерел (пасивів)
7 передбачається формування активів.

8 Успіх фінансової стратегії підприємства гарантується, коли
9 фінансові стратегічні цілі відповідають реальним економічним та
10 фінансовим можливостям підприємства.

11

12

13 **10.2 Зміст та методи фінансового планування**

14

15 Система фінансових планів, яка використовується в країнах з
16 розвинутою ринковою економікою, для вітчизняних підприємств є
17 ще передчасною.

18 Для перехідної економіки необхідні й перехідні методи
19 планування. Нині на окремих підприємствах в Україні зроблено
20 спробу пристосувати для планування своєї поточної діяльності
21 теорію бізнес-планування.

22 В умовах розвинутої ринкової економіки теорія бізнес-
23 планування використовується для обґрунтування процесів освоєння
24 нових сфер діяльності підприємств, створення нових видів бізнесу.
25 Для більшості українських підприємств пошук нових сфер
26 діяльності (в галузі збуту продукції, освоєння виробництва нових
27 видів виробів, підвищення конкурентоспроможності продукції тощо)
28 є необхідним для виживання і дальшого успішного розвитку.

29 *Фінансове планування* — це процес визначення обсягу
30 фінансових ресурсів за джерелами формування і напрямками їх
31 цільового використання згідно з виробничими та маркетинговими
32 показниками підприємства в плановому періоді.

33 *Система фінансового планування на підприємстві включає три*
34 *основні підсистеми:*

35 1) перспективне фінансове планування;

36 2) поточне фінансове планування;

37 3) оперативне фінансове планування (бюджетування).

38

1 Кожна із цих підсистем передбачає певні форми фінансових
2 планів, їх зміст та чіткі межі періодів, на які ці плани розробляються.

3 *Мета фінансового планування на підприємстві* – забезпечення
4 оптимального розміру коштів, необхідних для успішної операційної
5 та інвестиційної діяльності, а в кінцевому підсумку – досягнення
6 прибутковості підприємства. Планування спрямоване, з одного боку,
7 на усунення помилкових дій у сфері фінансів, а з другого – на
8 зменшення невикористаних внутрішніх резервів.

9 Для недержавних підприємств це положення мало
10 рекомендаційний характер.

11 *Основними завданнями фінансового планування на підприємстві є:*

12
13 - забезпечення необхідними фінансовими ресурсами
14 операційної, інвестиційної і фінансової діяльності;

15 - забезпечення розподілу прибутку з урахуванням інтересів
16 підприємства, акціонерів та інших інвесторів;

17 - визначення ефективних напрямів вкладення капіталу, оцінка
18 раціональності його використання;

19 - установа раціональних фінансових відносин з іншими
20 суб'єктами господарювання, банками, інвестиційними фондами,
21 страховими компаніями;

22 - забезпечення виконання зобов'язань підприємств перед
23 бюджетом і державними цільовими фондами, банками та іншими
24 кредиторами;

25 - виявлення внутрішньогосподарських резервів та мобілізація
26 всіх видів ресурсів для збільшення прибутку від звичайної
27 діяльності, а також збільшення інших доходів;

28 - забезпечення контролю за фінансовим станом,
29 платоспроможністю і кредитоспроможністю підприємства.

30
31 Будь-який фінансовий план являє собою баланс доходів і витрат
32 коштів.

33 *Складання фінансового плану підприємств охоплює три етапи.*

34
35 Перший етап - вивчення показників, що характеризують
36 виконання фінансового плану підприємством у звітному році.

37 Другий етап — складання проекту фінансового плану відповідно
38 до показників виробничого плану на майбутній рік.

1 Третій етап - розглядання органом управління, після чого план
2 або затверджується, або відхиляється. Фінансовий план
3 підприємства недержавної форми власності розглядає і затверджує
4 його власник.

5 *Фінансове планування дає змогу підприємству визначити:*

6

7 1) розмір коштів, що може отримати підприємство у своє
8 розпорядження;

9 2) джерела надходження коштів;

10 3) відповідність фінансових ресурсів обсягу операційної та
11 інвестиційної діяльності;

12 4) частку коштів, яка має бути переказана в бюджет, державні
13 цільові фонди, банкам та іншим кредиторам;

14 5) напрями розподілу та використання прибутку на
15 підприємстві;

16 6) міру забезпечення реальної збалансованості планових витрат
17 і доходів підприємства на принципах самокупності та
18 самофінансування.

19

20 У процесі фінансового планування використовуються різні
21 методи, тобто конкретні способи і прийоми планових розрахунків.
22 Найпоширенішими є такі: балансовий; нормативний; розрахунково-
23 аналітичний; оптимізації планових рішень; економіко-
24 математичного моделювання.

25

26

27 **10.3 Поточний фінансовий план**

28

29 Поточне фінансове планування полягає в розробленні
30 конкретних фінансових планів, які дають можливість підприємству
31 визначити джерела фінансування його розвитку на майбутній період,
32 сформуванню структуру доходів і витрат, забезпечити стійку
33 (постійну) платоспроможність, визначити структуру активів і
34 капітал підприємства на кінець планового періоду.

35 Фінансовий план складається з двох частин:

36

37 Частина I. Формування чистого прибутку.

38 Частина II. Джерела формування і надходження коштів на

1напрями використання.

2
3 Перша частина фінансового плану підприємства включає 4
4розділи:

- 5
6 1 Доходи.
7 2 Витрати.
8 3 Фінансові результати діяльності.
9 4 Плановий розподіл чистого прибутку.

10
11 Друга частина фінансового плану включає 6 розділів:

- 12
13 1 Джерела формування та надходження коштів.
14 2 Приріст активів підприємства.
15 3 Повернення залучених коштів.
16 4 Витрати, пов'язані з унесенням обов'язкових платежів до
17бюджету та державних цільових фондів.
18 5 Покриття збитків минулих періодів.
19 6 Елементи операційних витрат.

20
21

22 **10.4 Зміст і значення оперативного фінансового плану**

23
24 Оперативне фінансове планування вкрай потрібне підприємству
25для контролю за фактичним надходженням коштів на поточний
26рахунок, витрачанням коштів у процесі господарської діяльності та
27виконанням поточного фінансового плану.

28 Більшість підприємств складають оперативні фінансові плани як
29окремі складові системи оперативного фінансового планування,
30зокрема платіжний, податковий календар та касовий план.

31 *Платіжний календар* складають на квартал з розбивкою за
32місяцями або на місяць із розбивкою за декадами.

33 *За допомогою платіжного календаря підприємство:*

- 34
35 - узгоджує свої грошові надходження і майбутні витрати;
36 - формує інформацію про рух грошових потоків і витрат;
37 - здійснює аналіз платежів (за сумами і джерелами
38надходження);

1 - визначає потребу в короткостроковому кредиті за тимчасової
2розбіжності грошових надходжень і зобов'язань;

3 - розраховує (за сумами і строками) тимчасово вільні кошти
4підприємства та визначає найефективніші напрями їх використання.

5

6 У платіжному календарі відображається весь грошовий оборот
7підприємства, позичковий та інші рахунки підприємства в банку,
8тобто фіксується рух коштів за джерелами їх надходження та
9напрямами використання.

10 Підприємства поряд з платіжним календарем складають
11податковий календар, де вказують перелік податків і дати їх сплати.
12Деякі підприємства розробляють платіжні календарі за окремими
13видами руху коштів.

14 Крім платіжного і податкового календарів, підприємство
15складає *касовий план* — план обороту готівки, що відображає
16надходження і виплати готівки через касу.

17

18

19 **10.5 Бюджетування в системі оперативного фінансового** 20 **планування**

21

22 *Бюджет* — це оперативний фінансовий план, що складається у
23формі кошторису або балансу доходів і витрат на короткостроковий
24період і забезпечує ефективний контроль за надходженням та
25витрачанням коштів на підприємстві.

26 *Бюджетне планування включає два етапи:*

27

28 1) планування – розроблення бюджетів;

29 2) моніторинг (контрольний супровід, нагляд за виконанням
30бюджетів).

31

32 Значення бюджетування (розроблення системи бюджетів на
33підприємстві) полягає у поліпшенні планування, що позитивно
34впливає на підвищення продуктивності праці працівників
35підрозділів та ефективність використання матеріальних і фінансових
36ресурсів.

37 *Основні завдання бюджетування:*

38

- 1) визначення обсягу і складу витрат, пов'язаних з діяльністю окремих структурних одиниць і підрозділів;
- 2) забезпечення покриття цих витрат фінансовими ресурсами.

Етапи складання бюджету:

- 1) підготовка прогнозу і бюджету продажу;
- 2) визначення очікуваного обсягу виробництва;
- 3) розрахунок витрат, пов'язаних з виробництвом і реалізацією продукції;
- 4) складання фінансових планів;
- 5) розрахунок і аналіз грошових потоків.

10.6 Контролінг

Важливе місце в бюджетуванні належить контролю. Ієрархічна система бюджетів підприємства дає змогу встановити ефективний контроль за надходженням і витрачанням коштів, створити реальні умови для реалізації ефективної фінансової стратегії.

З бюджетом порівнюють досягнуті результати. У бюджеті закладено оцінку ефекту всіх змінних, які прогнозувались у процесі розроблення.

Виявлення відхилень фактичних фінансових показників діяльності структурних підрозділів від планових (бюджетних) та їх аналіз здійснюється щомісяця.

Особливому контролю підлягає рух коштів, який включає перевірку:

- правильності заповнення бюджетних форм;
- відповідності сум витрат затверджених плановим лімітом;
- виконання бюджетного регламенту.

Реальність бюджету визначається величиною відхилень фактичних значень від запланованих. Що ближчі фактичні й бюджетні значення показників, то вищою є реальність бюджету.

Реальність бюджету можна оцінити з таких співвідношень:

1

- 2 - обсяг продажу - фактична виручка $\geq$ виручці за бюджетом;
- 3 - сума витрат - фактичні витрати $\leq$ витратам за бюджетом;
- 4 - сума прибутку - фактичний прибуток $\geq$ прибутку за бюджетом.

5

6 Велика різниця між бюджетними і фактичними значеннями
7 основних показників свідчатиме про недосконале планування та
8 неефективне використання ресурсів.

9 У процесі контролю визначається, коли і за яких умов
10 починається віддача від вкладених коштів, тобто проводяться
11 розрахунки точки беззбитковості як елемента самоокупності.
12 Продаж за межею точки беззбитковості є елементом
13 самофінансування.

14 Для поглибленого аналізу причин, що обумовили несприятливі
15 відхилення від статичного бюджету, використовують так званий
16 гнучкий бюджет.

17 *Гнучкий бюджет* – це бюджет, який складається не для
18 конкретного рівня ділової активності, а для певного його діапазону.
19 Гнучкий бюджет ураховує зміни витрат залежно від зміни рівня
20 реалізації.

21 Відхилення від гнучкого бюджету можуть спричинятися також
22 змінами ціни і продуктивності праці.

23 Різниця між гнучким і статичним бюджетами виникає за
24 рахунок змін в обсягах реалізації. Зменшення прибутку за рахунок
25 змін реалізації розраховується за формулою

26

27

28

$$\pm \text{ПО} = (\text{O}_{\text{гб}} - \text{O}_{\text{стб}}) \times \text{МД}_{\text{п}},$$

29

30 де ПО – відхилення прибутку залежно від обсягу реалізації;

31 $\text{O}_{\text{гб}}$ – обсяг реалізованої продукції за гнучким бюджетом;

32 $\text{O}_{\text{стб}}$ – фактичний обсяг реалізації продукції за статичним бюджетом;

33 $\text{МД}_{\text{п}}$ – запланована величина маржинального доходу на одиницю
34 продукції.

35 Відхилення в ціні розраховується за формулою

36

37

$$\pm \text{ЦП}_{\text{р}} = (\text{ФЦ}_{\text{р}} - \text{Ц}_{\text{р}}) \times \text{ФОВ}_{\text{р}},$$

38

1

1 де $\pm ЦП_p$ – відхилення за ціною придбання ресурсів;

2 $ФЦ_p$ – фактична ціна ресурсів;

3 $Ц_p$ – стандартна ціна придбання ресурсів;

4 $ФОВ_p$ – фактичний обсяг використаних ресурсів.

5

6 Оцінка відхилення за продуктивністю:

7

8
$$\pm П = (ФОВ_p - ПОВ_p) \times Ц_p^T,$$

9

10 де $\pm П$ – відхилення за продуктивністю;

11 $ФОВ_p$ – фактичний обсяг використаних ресурсів;

12 $ПОВ_p$ – плановий обсяг використаних ресурсів;

13 $Ц_p^T$ – стандартна ціна придбання ресурсів.

14

15 Порівняння фактичних показників з показниками статичного і
16 гнучкого бюджетів дає можливість своєчасно прийняти рішення
17 щодо поліпшення якості управління діяльністю підприємства.

18

19

20 **ТЕМА 11 ФІНАНСОВА САНАЦІЯ ТА БАНКРУТСТВО**

21

22 11.1 Сутність і види банкрутства.

23 11.2 Фінансові заходи упередження банкрутства. Діагностика
24 банкрутства.

25 11.3 Механізм фінансової стабілізації підприємства при загрозі
26 банкрутства. Санація, її види, механізм проведення. Фінансове
27 забезпечення ліквідаційних процедур при банкрутстві.

28

29 **Основні терміни і поняття:** кризовий стан підприємства,
30 банкрутство, антикризове фінансове управління, діагностика
31 банкрутства, експрес-діагностика банкрутства, інтегральна
32 оцінка банкрутства, санація, проект санації.

33

34

35 **11.1 Сутність і види банкрутства**

36

37 Ринковій економіці властиві кризові ситуації.

38 *Кризовий стан підприємства* — сукупність ситуацій, які

13більшують імовірність появи неплатоспроможності підприємства та
 2її розміри, провокують виникнення загроз із його зовнішнього і
 3внутрішнього середовища та можуть призвести до руйнування
 4організаційного, економічного й виробничого механізму
 5функціонування.

6 Кризові ситуації, які виникають через відсутність відповідних
 7профілактичних заходів, можуть призвести до надмірної
 8розбалансованості економіки підприємства і нездатності
 9продовжувати фінансове забезпечення господарського процесу, що
 10кваліфікується як банкрутство підприємства (таблиця 11.1).

11

12Таблиця 11.1 – Ознаки банкрутства підприємства

Ознака	Вид кризи
Джерела походження	Внутрішні, зовнішні; змішані і штучні
Характер прояву кризових явищ	Явні та приховані
Структура відношень в системах і диференціація проблематики їх розвитку	Економічні, управлінські, соціальні, технічні
Тривалість і можливість прогнозу наслідків кризи	Довгострокові, середньо- строкові, короткострокові
Ступінь керованості кризи (особливості її регулювання)	Керовані, некеровані
Характер впливу кризової ситуації на напрямки діяльності підприємства	Загальні, специфічні, часткові
Можливість прогнозування кризи, тобто оцінки термінів її настання і факторів, що її викликали	Прогнозовані, не прогнозовані
Масштаб кризової ситуації, що обумовлює комплекс антикризових заходів	Глобальні, локальні
Характер виникнення, що свідчить про закономірності розвитку кризової ситуації	Постійні, періодичні, систематичні
Характер проходження, тобто необхідність посилення чи ослаблення антикризового управління	Гострі, згасаючі, поточні

13

14

15 *Банкрутство* — установлена в судовому порядку фінансова
 16неспроможність підприємства, тобто його нездатність задовольняти
 17у встановлені терміни вимоги з боку кредиторів і виконувати
 18зобов'язання перед бюджетом.

1

2 *Основні види банкрутства*

3

4 *Реальне банкрутство* характеризується повною нездатністю
5 підприємства відновити в майбутньому періоді фінансову стійкість і
6 платоспроможність через реальні втрати використуваного
7 капіталу. Прояви: підприємство неспроможне здійснювати
8 господарську діяльність, унаслідок чого юридично оголошується
9 банкрутом.

10 *Технічне банкрутство* характеризується станом
11 неплатоспроможності підприємства, який викликаний суттєвим
12 простроченням його дебіторської заборгованості.

13 *Навмисне банкрутство* характеризується доведенням
14 підприємства керівництвом (власниками) із корисливих мотивів до
15 стійкої неплатоспроможності внаслідок навмисного
16 некомпетентного фінансового управління, що завдало істотної
17 шкоди державним (громадським) інтересам чи законним правам
18 власників (кредиторів).

19 *Фактичне банкрутство* характеризується заздалегідь неправдивим
20 оголошенням підприємства про неспроможність. *Цілі:* введення
21 кредиторів в оману для отримання від них відстрочення (розстрочення)
22 виконання своїх кредитних зобов'язань або знижки з суми кредитної
23 заборгованості; порушення справи про банкрутство чи санацію
24 підприємства; ліквідація, реорганізація, приватизація підприємства з
25 метою приховання незаконного витрачання коштів і т. ін.

26 *Приховане банкрутство* характеризується навмисним
27 приховуванням керівництвом (власниками) факту стійкої фінансової
28 неспроможності підприємства через подання недостовірних даних у
29 разі нанесення матеріальних збитків кредиторам.

30 *Цілі приховання банкрутства:* надія на поліпшення фінансового
31 стану або на виконання фінансових зобов'язань боржників
32 підприємства; спроба одержати банківський кредит для покриття
33 заборгованості; привласнення одержаних коштів з наступною
34 ліквідацією підприємства; прагнення отримати вигідне замовлення
35 на виробництво товарів, робіт послуг і ін.

36 У ринковій економіці розроблена визначена система контролю,
37 діагностики і захисту підприємств від повного краху, тобто система
38 банкрутства та підтримки підприємства, яка включає низку логічних

1

1 причинно-наслідкових організаційних і методичних процедур, що
2 забезпечуються державними органами влади.

3 *Заходи щодо запобігання банкрутства підприємства-*
4 *боржника:*

5

6 1) розпорядження майном боржника;

7 2) досудова санація;

8 3) інвестування капіталу;

9 4) судова санація, включаючи реконструкцію підприємства-
10 боржника;

11 5) ліквідація боржника, визнаного банкрутом.

12

13 *Антикризове фінансове управління* — сукупність форм і методів
14 реалізації антикризових процедур щодо конкретного підприємства з
15 метою розроблення та реалізації заходів діагностики, попередження,
16 нейтралізації та подолання негативних явищ, що приводять
17 підприємство до кризового стану, а саме — швидке відновлення
18 платоспроможності і відтворення достатнього рівня фінансової
19 стійкості.

20 *Сутність антикризового управління* — здатність розробляти
21 оптимальні шляхи виходу з кризової ситуації, визначати пріоритетні
22 цінності підприємства в кризових умовах, координувати діяльність
23 підприємства та його працівників з передбачення кризи, добиватися
24 ефективності їх праці в екстремальних умовах.

25 *Механізм антикризового управління* — це сукупність засобів і
26 методів впливу на об'єкт управління — кризові явища.

27

28

29 **11.2 Фінансові заходи упередження банкрутства. Діагностика** 30 **банкрутства**

31

32 *Антикризове фінансове управління на підприємстві передбачає*
33 *здійснення низки заходів:*

34

35 1) періодичне дослідження фінансового стану підприємства з
36 метою попереднього виявлення ознак його кризового стану;

37 2) визначення масштабів кризового стану підприємства
38 (глибини з позицій загрози банкрутства);

- 1 3) дослідження основних факторів, що обумовили
2(обумовлюють) кризовий розвиток підприємства;
3 4) основні механізми подолання кризових явищ при загрозі
4банкрутства підприємства;
5 5) впровадження внутрішніх механізмів фінансової стабілізації
6підприємства;
7 6) вибір ефективних форм санації підприємства;
8 7) фінансове забезпечення ліквідаційних процедур при
9банкрутстві підприємства;
10 8) сигналами зниження платоспроможності і наближення
11банкрутства підприємства можуть бути різні ознаки.

12

13 *Ознаки кризового стану:*

14

- 15 - затримка з наданням звітності та її низька якість;
- 16 - різка зміна аудиторів або тривале співробітництво з однією
17аудиторською фірмою;
- 18 - зміни у вищому керівництві;
- 19 - зміни в управлінні;
- 20 - посилення концентрації функцій у вузькому колі осіб;
- 21 - багаторазове вирішення проблем, про остаточне вирішення
22яких було заявлено раніше;
- 23 - різкі зміни в стратегії підприємства;
- 24 - установлення підприємством «нереальних» цін на свої товари
25(послуги);
- 26 - ризиковані нововведення;
- 27 - спрямування менеджменту на досягнення короткострокового
28прибутку над довгостроковими схемами його капіталізації в
29розвиток підприємства;
- 30 - зміни в структурі активів;
- 31 - підвищення частки дебіторської заборгованості;
- 32 - старіння дебіторських рахунків;
- 33 - зменшення дебіторської заборгованості;
- 34 - різка зміна обсягів запасів;
- 35 - зміни в структурі капіталу;
- 36 - збільшення кредиторської заборгованості;
- 37 - старіння кредиторських рахунків;
- 38 - заміна дебіторської заборгованості кредиторською;

- 1 - збільшення заборгованості з оплати праці, дивідендів, перед бюджетом;
- 3 - зміни в статтях звіту про фінансові результати підприємства;
- 4 - зростання (зниження) продажу;
- 5 - зниження прибутку;
- 6 - випереджаючі темпи росту продажів над темпами росту прибутку.

8

9 *Діагностика банкрутства* — система цільового аналізу, спрямованого на виявлення ознак кризового стану підприємства та проблем, що виникли в процесі його функціонування в цілому (у тому числі його фінансів), виявлення параметрів кризового розвитку підприємства, оцінки загрози його банкрутства та (або) подолання кризи.

15 Якість діагностики загрози банкрутства визначається набором оціночних показників, що використовуються для отримання експертного висновку (таблиця 11.2).

18

19

20 Таблиця 11.2 - Характеристика кризового стану підприємства

Назва	Суть	Подолання
Легка криза	Можлива ймовірність банкрутства	Нормалізація поточної фінансової діяльності
Глибока криза	Висока ймовірність банкрутства	Повне використання внутрішніх механізмів фінансової стабілізації
Катастрофа	Дуже висока ймовірність банкрутства	Пошук ефективних форм санації підприємства або його ліквідації

21

22

23 **11.3 Механізм фінансової стабілізації підприємства при** 24 **загрозі банкрутства. Санація, її види, механізм** 25 **проведення. Фінансове забезпечення ліквідаційних** 26 **процедур при банкрутстві**

27

28 Фінансова стабілізація в умовах кризової ситуації відбувається з використанням механізмів фінансової стабілізації.

30 *Оперативний механізм* – система заходів, що спрямована, з одного боку, на зменшення поточних зовнішніх і внутрішніх фінансових

13обов'язань, а з другого - на збільшення ліквідних (грошових) активів.

2 *Тактичний механізм* – система заходів, що передбачає
звикористання моделей фінансової рівноваги в довгостроковому
4періоді, яке забезпечується за умови, що обсяг позитивного
5грошового потоку за всіма видами господарської діяльності у
6відповідному періоді дорівнює обсягу негативного грошового
7потоку, що планується.

8 *Стратегічний механізм* – система заходів, яка заснована на
9використанні моделей фінансової підтримки прискореного
10економічного росту підприємства і визначає необхідність перегляду
11окремих напрямків фінансової стратегії підприємства.

12 У разі, коли підприємство не змогло досягти відповідних цілей
13за рахунок використання внутрішніх механізмів фінансової
14стабілізації або якщо за результатами діагностики був зроблений
15висновок про необхідність залучення зовнішньої допомоги для
16виходу з кризового стану, застосовується санація.

17 *Санація* – економічна категорія, яка виражає комплекс
18послідовних, взаємопов'язаних заходів фінансово-економічного,
19організаційно-правового, виробничо-технічного, соціального
20характеру, які спрямовані на подолання фінансової кризи на
21підприємстві і відновлення (чи досягнення) його прибутковості і
22конкурентоспроможності в довгостроковому періоді.

23 Під час розроблення етапів санаційної концепції підприємства
24застосовується «*класична модель санації*»:

- 25
- 26 1) виявлення й аналіз причин і факторів фінансової кризи;
  - 27 2) здійснення в межах санаційного аудиту поглибленого
28вивчення фінансового стану на основі розрахунку ряду коефіцієнтів
29(платоспроможності, ліквідності, прибутковості);
  - 30 3) висновок щодо доцільності санації підприємства та
31розроблення оптимальної санаційної стратегії.

32 *Стратегія санації* — узагальнена модель дій, необхідних для
33досягнення поставлених цілей шляхом оптимізації, координації і
34розподілу ресурсів підприємства з метою досягнення
35довгострокових конкурентних переваг для забезпечення високого
36рівня дохідності підприємства;

- 37 4) розроблення програми санації відповідно до розробленої
38стратегії.

1 *Програма санації виражає* систему прогнозованих
2взаємопов'язаних заходів, спрямованих на виведення підприємства з
3кризового стану, що формується на основі комплексного вивчення
4причин фінансової кризи, аналізу внутрішніх фінансових джерел із
5урахуванням стратегічних цілей санації;

6 5) розроблення на основі програми санації проекту санації.

7 *Проект санації містить:* техніко-економічне обґрунтування
8санації; розрахунок обсягів фінансових ресурсів, необхідних для
9досягнення стратегічних цілей; конкретні графіки та методи
10мобілізації фінансового капіталу; строки освоєння інвестицій та їх
11окупності; оцінку ефективності санаційних заходів;

12 б) координація і контроль за якістю реалізації запланованих
13завдань.

14

15 *Функції фінансового управління в процесі здійснення*
16ліквідаційних процедур при банкрутстві:

17

18 1) *оцінка майна підприємства-банкрута за балансовою*
19*вартістю* – на основі повної інвентаризації майна, яке належить
20підприємству на правах власності або повного господарського
21ведення;

22 2) *оцінка майна підприємства-банкрута за ринковою*
23*вартістю* – попередня оцінка за мінімальною ринковою вартістю;

24 3) *визначення ліквідаційної маси на основі майна*
25*підприємства-банкрута, оціненого за ринковою вартістю, за*
26*винятком орендованого майна, майна, яке є предметом закладення,*
27*майна, що знаходиться на збереженні боржником і т. ін.;*

28 4) *вибір найбільш ефективних форм продажу майна* – з точки
29зору отримання максимально можливої суми коштів від його
30реалізації.

31

32 *Розроблення ліквідаційного балансу здійснюється після повного*
33*задоволення всіх вимог кредиторів і подається до арбітражного суду.*

34

35

36

37 **СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ**

38

- 1 1 Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про
2оподаткування прибутку підприємств» від 22 травня 1997 р.
- 3 2 Закон України «Про Державний бюджет України на 2000 р.»
4від 17 лютого 2000 р. №1458.
- 5 3 Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих
6актів України з питань оподаткування» від 2 березня 2000 р.
- 7 4 Типове положення по плануванню, обліку і калькуляції
8собівартості продукції будівельно-монтажних робіт. Затверджено
9Постановою КМУ 9.02.96 р. № 186.
- 10 5 Типове положення по плануванню, обліку і калькулюванню
11науково-дослідних робіт. Затверджено Постановою КМУ 20.06.96 р.
12№ 830.
- 13 6 Наказ Міністерства фінансів України «Питання складання
14фінансової звітності» від 24 лютого 2000 р. №37.
- 15 7 Азаренкова Г.М., Журавель Т.М., Михайленко Р.М. Фінанси
16підприємств: Навч. посіб. для самост. вивчення дисципліни. –
172-е вид., випр. і доп. – К.: Знання-Прес, 2006. – 287 с.
- 18 8 Артеменко В.Г., Глендир М.В. Финансовый анализ. - М.:
19ДИС, 1998.
- 20 9 Бандурка О.М., Коробов Н.Л., Орлов П.І., Петрова К.Л.
21Фінансова діяльність підприємств: Підручник. – К.: Либідь, 1998.
- 22 10 Балабанов И.Т. Основы финансового менеджмента: В 2 т. -
23К.: Ника-Центр, 1999.
- 24 11 Белолипецкий В.Г. Финансы фирмы: Курс лекцій / Под ред.
25И.П.Мерзлякова. - М.: ИНФРА-М, 2000.
- 26 12 Ефимова О.В. Финансовый анализ. – М., 1996.
- 27 13 Ковалев В.В. Финансовый анализ. - М.: Финансы и
28статистика, 1998.-512с.
- 29 14 Кондраков Н.П. Основы финансов предприятия. - М.:
30ГлавБух, 1999.
- 31 15 Нікбахт Є., Крупеллі А. Фінанси: Пер. з англ. - К.: Основи,
321999. – 384 с.
- 33 16 Поддєрьогін О.М. Фінанси підприємств. - К.: Ніка-Центр,
342003.
- 35 17 Финансовый менеджмент / Под ред. Г.Б. Полякова. - М.:
36ЮНИТИ, 1997.
- 37 18 Фінансова діяльність підприємств / У.М. Бандурка. - К.:
38Либідь, 1998. – 312 с.

1 19 Калініченко Л.Л. Гроші та кредит: Навч. посібник. – Харків:
2УкрДАЗТ, 2004. – 93 с.

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

1

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38

1

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38

1

